

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Золотухіна С. Т., Кін О. М., Ткачова Н. О.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО СЕМИНАРСЬКО-ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ»

Харків 2019

Рецензенти: Гриньова Валентина Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової і професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Штефан Л.А. доктор пед.. наук, професор, професор кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Української інженерно-педагогічної академії.

381   Золотухіна С.Т., Кін О.М., Ткачова Н.О. Методичні рекомендації до семінарсько-практичних занять з навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність викладача вищої школи» для здобувачів освітнього ступеня «Доктор філософії». – Х. : ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2019. – 40 с.

Затверджено редакційно - видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

Протокол № 6 від «5» листопада 2019 року

Видано за рахунок укладача

Навчальне видання

Золотухіна Світлана Трохимівна

Кін Олена Миколаївна

Ткачова Наталія Олександрівна

Методичні рекомендації до семінарсько-практичних занять з навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність викладача вищої школи» для здобувачів освітнього ступеня «Доктор філософії»

Відповідальний за випуск:

Комп'ютерна верстка

Коректор

Відповідальність за дотримання вимог доброчесності несуть автори

Підписано до друку _____ Формат 60х 84 1/16 Папір офсетний

Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний. Ум.друк. арк.

Обл.-вид.арк. Зам. № Тираж примір. Ціна договірна

Зміст

Мета, завдання, результати навчання	5
Тематичний план навчальної дисципліни	7
Структура навчальної дисципліни	12
Зміст семінарсько-практичних занять	13
Рекомендована література	34
Додатки	36

МЕТА, ЗАВДАННЯ, РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ.

Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність викладача вищої школи» - формування здатності здобувачів розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної педагогічної діяльності в закладах вищої освіти.

Завданнями навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність викладача вищої школи» є формування компетентностей:

ЗК9 здатність до застосування творчого підходу у процесі розроблення освітніх, маркетингових, когнітивних технологій та їх реалізації у процесі виконання посадових обов'язків асистента, викладача, старшого викладача, доцента кафедри ЗВО;

ФК16 здатність до підвищення рівня педагогічної майстерності на основі яскравих прикладів життя і творчості відомих педагогічних персоналій;

ФК17 здатність до популяризації кращих здобутків педагогічної теорії й практики українського й інших народів, вироблення вмінь застосовувати їх у майбутній професійній діяльності, формувати національну ідентичність у здобувачів освіти;

ФК22 здатність до розроблення індивідуальної траєкторії особистісного і професійного розвитку з урахуванням специфіки соціокультурного середовища;

ФК31 здатність до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу з дотриманням професійної етики, створення позитивних міжособистісних стосунків у студентському колективі, формування корпоративної культури ЗВО.

Результати навчання.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність викладача вищої школи» здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти здатні:

ПРН3 уміння вести діалог і полілог на засадах корпоративної етики

наукового співтовариства, імперативах академічної доброчесності, прийнятих світовою науковою спільнотою;

ПРН12 уміння застосовувати перевірені часом наукові положення представників світової й української педагогічної думки у наукових дослідженнях і професійній діяльності, сприяти їх популяризації в суспільстві;

ПРН16 уміння аргументувати вибір форм, методів, технологій навчання і виховання у ЗВО з урахуванням сучасних викликів, проєктувати освітній процес у вищій школі, вирішувати питання забезпечення якості освітньої діяльності ЗВО;

ПРН19 володіти педагогічною рефлексією для виявлення своїх потенційних можливостей та визначення стратегій саморозвитку й професійного самовдосконалення;

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.

Модуль 1. Теоретичні основи професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи.

Тема 1. Методологічна культура викладача вищої школи.

Методологічна культура як культура мислення, заснована на методологічних знаннях й самоаналізі власної наукової діяльності.

Складові методологічної культури: методологічна рефлексія, як роздуми викладача про власну наукову діяльність; здатність до наукового обґрунтування, критичного усвідомлення і теоретичного застосування певних концепцій, форм і методів пізнання; конструювання; управління;

Реалізація викладачем наукових підходів в освітньому процесі (діяльнісний, особисто-орієнтований, антропологічний, синергетичний, системний) як запорука його професійно-педагогічної майстерності.

Основні поняття: методологія, культура, наукові підходи, викладач вищої школи.

Тема 2. Професійно-педагогічна майстерність викладача вищої школи.

Вітчизняні педагоги про професійно-педагогічну майстерність (суть, складові, умови її формування й шляхи реалізації в освітньому процесі, громадсько-просвітницькій діяльності).

Поняття професійно-педагогічної майстерності як високе, постійне вдосконалене мистецтво виховання і навчання, як високий рівень професійно-педагогічної діяльності викладача.

Складові професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи: компетентність; особистісні якості викладача; педагогічна техніка викладача. Дидактична, виховна майстерність викладача вищої школи.

Компетентності (інтегральна, загальні, специфічні).

Особистісні якості викладача: дидактичні, організаційні, комунікативні, перцептивні, сугестивні, науково-пізнавальні, емоційна стійкість, педагогічне оптимістичне прогнозування.

Педагогічна техніка викладача як сукупність умінь і особливостей етичної поведінки викладача, заснованої на правилах і принципах етикету (імідж викладача, культура рухів викладача: міміка, жести, пантоміміка; психотехніка: увага і зосередження її на потрібному об'єкті, оцінка власних емоцій, управління ними, аналіз і управління внутрішнім станом).

Педагогічна культура викладача вищої школи як ступінь оволодіння викладачем педагогічним досвідом людства, ступінь його досконалості в педагогічній діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості (А. В. Барабанщиков). Складові педагогічної культури; педагогічна спрямованість особистості, психолого-педагогічна ерудиція, інтелігентність, моральна чистота, педагогічна майстерність.

Основні поняття: професійно-педагогічна майстерність, складові майстерності, особистісні якості, педагогічна техніка, компетентності.

Модуль 2. Професійно-педагогічна майстерність викладача вищої школи як організатора і керівника освітнього процесу.

Тема 1. Особливості розвитку вищої освіти в сучасних умовах.

Тенденції розвитку вищої освіти в сучасних умовах (інтеграція, демократизація, соціалізація, комерціалізація, гуманізація тощо).

Викладач вищої школи в умовах світових та інтеграційних процесів, його роль у забезпеченні якості підготовки сучасного фахівця.

Основні поняття: тенденції, розвиток, вища освіта, інтеграційні процеси, викладач вищої школи.

Тема 2. Професійно-педагогічна майстерність викладача вищої школи в реалізації функцій і видів діяльності.

Особливості діяльності викладача в сучасних умовах.

Види діяльності викладача вищої школи: педагогічний моніторинг, проектна (продуктивна), гностична, організаційна, педагогічна діяльність.

Функції діяльності викладача вищої школи: організаційна, освітня, розвивальна, виховна, тьюторська, перетворююча, мобілізуюча, прогностична, дослідницька тощо.

Ролі викладача в освітньому процесі. Репетитор – викладач, що проводить додаткові, зазвичай індивідуальні заняття зі студентами. Ментор – викладач-наставник, порадник студента, який вносить у зміст предмета, що вивчається індивідуальність, здійснює допомогу під час виконання самостійних навчальних проєктів, вводить в реальні професійні сфери. Тьютер – науковий керівник студента.

Індивідуальний стиль діяльності викладача як умова підвищення рівня його педагогічно-професійної майстерності.

Основні поняття: майстерність, педагог, керівник, організатор, функції, види діяльності.

Тема 3. Традиції, інновації, творчість у педагогічній діяльності викладача вищої школи.

Традиційні види діяльності викладача вищої школи. Інновації як об'єктивна вимога сучасного освітнього процесу.

Креативність викладача вищої школи як важлива характеристика інноваційної діяльності.

Професійно-педагогічна майстерність, творчість і інноваційна діяльність викладача вищої школи.

Реалізація професійно-педагогічної майстерності викладача у процесі діагностування інноваційних технологій.

Основні поняття: види діяльності, творчість, викладач, інновації, інноваційні технології, професійно-педагогічна майстерність.

Модуль 3. Досвід реалізації професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи.

Тема 1. Професійно-педагогічна майстерність у прикладах, зразках представників вищої школи минулого і сучасності в Україні.

Викладачі вищих закладів освіти Слобожанщини – майстри педагогічної справи (XIX – поч.. XX ст..) М. Ф. Сумцов, О. О. Потебня, М. О. Лавровський, М. М. Архангельський, Г. І. Успенський, І. П. Сокальський та інші.

Лекційна, організаторська, стимулююча професійно-педагогічна майстерність викладачів минулого.

Професійно-педагогічна майстерність викладачів Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (лекційна, управлінська, організаційна).

Загальне, особливе в педагогічній діяльності майстрів В. І. Лозова, С. І. Дорошенко, М. Ф. Гетманец, Г. Ф. Калашнікова, О. Г. Муромцева, А. Г. Відченко, І. Ф. Прокопенко, С. Б. Стасевський, Л. А. Лісиченко та ін.

Навчально-допоміжні установи як засіб формування професійно-педагогічної майстерності викладачів.

Основні поняття: лекційна майстерність, майстер-організатор, майстер-керівник.

Тема 2. Презентація професійно-педагогічної майстерності викладача засобами масової комунікації.

Офіційно-нормативна база – основа розвитку проблеми професійно-педагогічної майстерності викладача.

Науково-педагогічні розвідки з проблеми професійно-педагогічної майстерності викладача (І. А. Зязюн, В. М. Гриньова, С. Т. Золотухіна, В. О. Сухомлинський, І. Ф. Ісаєв, А. С. Макаренко).

Періодичні видання як засіб пропаганди професійно-педагогічної майстерності вчителя-майстра. Образ майстра-вчителя, викладача в кінематографії. Літературно-художній портрет майстра-вчителя, майстра-викладача.

Основні поняття: кіно, література, майстер, інформаційні комунікації, періодичні видання, викладач.

Тема 3. Професійно-педагогічна майстерність викладача в теорії і освітянській практиці країн світу.

Погляди зарубіжних педагогів на проблему професійно-педагогічної майстерності вчителя, викладача вищої школи. Образ учителя-майстра в засобах масової інформації в різних країнах світу: Китай, Європа, США.

Особливості розвитку майстерності викладача, формування його особистості в досвіді діяльності вищих закладів освіти за рубежом.

Основні поняття: майстерність, викладач, заклади освіти, країни світу, теорія, практика.

Модуль 4. Розвиток професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи в умовах сучасних викликів.

Тема 1. Діагностика професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи.

Значення діагностики для підвищення рівня професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи.

Методики застосування професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи (тести, анкети, карти, опитувальники тощо) стосовно визначення рівня діловитості, спостережливості, почуття гумору, емпатії, рівня конфліктності, професійної спрямованості викладача, «комунікативної культури викладача», «схильності до педагогічної інтуїції», «педагогічної імпровізації», «оцінки ступеня артистичності педагога».

Основні поняття: діагностика, методики, викладач, професійно-педагогічна майстерність.

Тема 2. Умови розвитку педагогічної майстерності викладачів вищої школи.

Сутність професійного і особистісного зростання викладача вищої школи. Форми саморозвитку.

Ставлення педагогів до професійного і особистісного зростання. Самопізнання, самооцінка як необхідні умови розвитку педагогічної майстерності. Сформованість готовності до саморозвитку викладача вищої школи. Наявність програми розвитку, саморозвитку професійної майстерності викладача.

Основні поняття: умови, розвиток, викладач, майстерність.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва теми	Денна форма навчання			Заочна форма навчання		
	Лекц	Пр.	Сам.	Лекц.	Пр.	Сам.
МОДУЛЬ 1. Теоретичні основи професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи						
Тема 1. Методологічна культура викладача вищої школи.	2	2	10	1	1	13
Тема 2. Професійно-педагогічна майстерність викладача вищої школи.	2	4	10	1	1	13
Разом за модулем 1	4	6	20	2	2	26
МОДУЛЬ 2. Професійно-педагогічна майстерність викладача вищої школи як організатора і керівника освітнього процесу						
Тема 1. Особливості розвитку вищої освіти в сучасних умовах.		2	10		1	9
Тема 2. Професійно-педагогічна майстерність викладача вищої школи в реалізації функцій і видів діяльності.	2	2	5	1	1	8
Тема 3. Традиції, інновації, творчість у педагогічній діяльності викладача вищої школи.	2	2	5	1		9
Разом за модулем 2.	4	6	20	2	2	26
МОДУЛЬ 3. Досвід реалізації професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи.						
Тема 1. Професійно-педагогічна майстерності у прикладах, зразках представників вищої школи України минулого і сучасності.	2	2	6	1	1	8
Тема 2. Презентація професійно-педагогічної майстерності викладача засобами масової комунікації.	1	2	7		1	9
Тема 3. Професійно-педагогічна майстерність викладача вищої школи в теорії і освітянській практиці країн світу.	1	2	7		1	9
Разом за модулем 3.	4	6	20	1	3	26
МОДУЛЬ 4. Розвиток професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи в умовах сучасних викликів						
Тема 1. Діагностика професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи.	2	4	10		2	13
Тема 2. Умови розвитку педагогічної майстерності викладачів вищої школи.	2	2	10	1	1	13
Разом за модулем 4.	4	6	20	1	3	26
Усього	16	24	80	6	10	104

ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКО-ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.

Тема 1. Методологічна культура викладача вищої школи.

План.

1. Обговорення теоретичних питань проблеми методологічної культури викладача вищої школи, її складових.
2. Практична робота.

Хід заняття:

1. Обговорення теоретичних питань проблеми методологічної культури викладача вищої школи, її складових.

- Вибрати визначення, яке найбільш повно відображає сутність поняття «методологічна культура викладача», обґрунтувати свій вибір:

А. Методологічна культура викладача є складовою частиною загальнолюдської духовної культури, що включає в себе знання, уміння, навички, рівень інтелекту, моральний та естетичний розвиток, світогляд, способи й форми спілкування.

Б. Методологічна культура викладача – культура мислення, заснована на методологічних знаннях й самоаналізі власної наукової діяльності.

В. Методологічна культура викладача – сукупність знань з основ методології педагогічної й психологічної науки, умінь творчо застосовувати ці знання при організації навчального ;

Г. Методологічна культура викладача – узагальнені вимоги до педагога;

Д. Методологічна культура викладача – складна ієрархічна система, що детермінує педагогічну діяльність, зумовлює її певний якісний рівень і характеризує ступінь розвитку педагога, ґрунтуючись на певному рівні культури мислення.

- Заповнити таблицю:

Складові методологічної культури викладача	Характеристика

- Для якого з підходів відносяться наступні характеристики, відповідь обґрунтуйте:

А. Підсилення ефективності роботи кожного викладача, кожної кафедри; налагодження тісних зв'язків між різними кафедрами, взаємовикористання ними наявних ресурсів, можливостей і досягнутих результатів; врахування змін, що відбуваються в системі освіти, суспільстві, світі.

Б. Нелінійність (розвиток у різних напрямках), когерентність (узгодженість напрямів розвитку з метою їх взаємопідсилення), відкритість (врахування зовнішніх змін і нових викликів часу).

В. Визнання особистісно значущих й життєво важливих потреб людини як найвищу цінність, саморозвитку суб'єктів освітнього процесу як цінність освіти; орієнтує на виявлення різноманітних зв'язків самореалізації людини; проголошення людини як вищої мети суспільства й самоцілі суспільного розвитку.

2. Практична робота.

- Підготувати проект реалізації ресурсного підходу в професійно-педагогічній діяльності викладача вищої школи.

Питання для самоконтролю:

1. У чому сутність та зміст методологічної культури викладача вищої школи?
2. Які складові методологічної культури викладача?
3. Реалізація викладачем наукових підходів в освітньому процесі?

Тема 2. Педагогічна майстерність викладача вищої школи.

План.

1. Обговорення теоретичних питань проблеми педагогічної майстерності викладача вищої школи, її складових.
2. Практична робота.

Хід заняття:

1. Обговорення теоретичних питань проблеми педагогічної майстерності викладача вищої школи, її складових.

- Як ви розумієте висловлювання А. С. Макаренка: «Педагогічна майстерність- знання особливостей педагогічного процесу, уміння його побудувати і привести до руху»?
- Чим, на вашу думку, відрізняється педагог майстер від звичайного педагога?
- Як співвідносяться поняття «педагогічна майстерність», «педагогічна культура», «педагогічна діяльність» ?
- Заповнити таблицю:

Складові педагогічної майстерності	Характеристика

2. Практична робота.

- Ознайомитися з роботою В О Сухомлинського «Лист про педагогічну етику». Які ідеї автора залишаються актуальними для сучасної педагогічної практики?
- Проаналізувати якості викладача і здійснити їх класифікацію:
  - 1.Добре розуміє настрій студента.
  2. Уважний до студента і його проблем.
  3. Ураховує емоційний стан студента на заняттях.
  4. Демонструє повагу до особистості студента.
  5. Цікавиться і бере до уваги думку студента.
  6. Уміє стримуватися навіть тоді коли студент не правий.
  7. Може публічно визнати свої помилки.
  8. У важких ситуаціях виявляє спокій і витримку.
  9. Критично ставиться до своїх вчинків дій.
  10. Легко встановлює контакт зі студентом.

11. Прагне встановити довірливі стосунки зі студентами.
12. Виявляє інтерес до співрозмовника то його інформації.
13. Не демонструє свої переваги над студентами.
14. Визнає за студентом право на особисту точку зору.
15. Виявляє вимогливість.
16. Володіє різними способами організації освітнього процесу.
17. Визнає рівність позиції викладача і студента.
18. Творчо, не ординарно ставиться до своєї педагогічної діяльності.
19. Привертає увагу до себе високою ерудицією.
20. Підтримує конструктивну ініціативу студентів.
21. Виявляє повагу до співрозмовника.
22. Уміє розв'язувати конфліктну ситуацію.
23. Заохочує студентів до творчої діяльності.
24. Збуджує студентів до дискусії, активності.
25. Вміє слухати інших.
26. Підбадьорює студентів у важких ситуаціях.
27. Уміє об'єднати студентів навколо загальної ідеї, завдання, мети.
28. Уміє зняти напругу на занятті.
29. Заохочує висловлювання студентами власної точки зору на проблему.
30. Демонструє високий рівень знань предмета.
31. Викладає матеріал ясно і доступно.
32. Заохочує студентів до роботи.

Питання для самоконтролю:

1. Визначити сутність поняття «педагогічна майстерність».
2. Чим відрізняється педагогічна майстерність викладача вищої школи від педагогічної майстерності вчителя?
3. Визначити спектр знань умінь і здібностей які, на вашу думку, мають складати професійно-педагогічну майстерність.

Тема 3. Педагогічна техніка викладача вищої школи.

План.

1. Обговорення теоретичних питань проблеми педагогічної техніки викладача вищої школи.
2. Практична робота.

Хід заняття:

1. Обговорення теоретичних питань проблеми педагогічної техніки викладача вищої школи.

- Вибрати визначення, яке, на вашу думку, є найбільш точним і повним. Свій вибір обґрунтувати.

А. Педагогічна техніка це сукупність умінь та прийомів, що використовуються викладачем для найбільш повного досягнення цілей своєї діяльності та допомагають викладачеві глибше, яскравіше, талановитіше виразити себе, домогтися оптимальних результатів у навчально-виховній роботі.

Б. Педагогічна техніка це як комплекс знань, умінь і навичок, які необхідні педагогу для того, щоб ефективно застосовувати на практиці методи педагогічного впливу, які він обрав, як для окремих студентів, так і для колективу в цілому.

В. Педагогічна техніка являє собою сукупність професійних умінь, що сприяють гармонії внутрішнього змісту діяльності педагога і зовнішнього його прояву. Виходячи з цього індивідуальна педагогічна техніка визначає специфіку методики викладання педагогів.

Г. Педагогічна техніка це сукупність умінь і особливостей етичної поведінки педагога, заснованої на правилах і принципах етикету, що дозволяють сформувати його педагогічну культуру, яка допомагає адекватно впливати на того, хто навчається, з метою формування його як всебічно розвиненої особистості завдяки доцільно обраним методам і формам діяльності відповідно до особливостей конкретних об'єктивних умов.

- Заповнити таблицю:

Складові педагогічної техніки	Характеристика

- «Будь-хто з нас, вступаючи у контакт, певним чином «подає» себе співрозмовнику для того, щоб полегшити йому створення свого образу, моделювання своєї особистості, це необхідна умова ефективного спілкування»(Леонтьев А.А. Педагогическое общение).

1. Якими засобами самопрезентації має володіти викладач?

2. Як вони використовуються для створення у студентів позитивного образу?

2. Практична робота.

- Для того, щоб між викладачем і студентами виникла діалогова взаємодія, викладачу необхідно виконувати певні умови:

1. Якщо Ви задаєте запитання, то зачекайте, коли Ваш співрозмовник відповість на нього.

2. Якщо Ви вказуєте свою точку зору, то заохочуйте студента до того, щоб він вказував до неї своє ставлення.

3. Якщо Ви не згодні, формулюйте аргументи та заохочуйте пошук їх у студентів.

Доповнити перелік.

- Визначити ознаки низької культури діалогу викладача зі студентами.

- «У моїй практиці немало випадків, коли жест був красномовнішим слів, а міміка за коротку мить доводила те, на що були б потрібні монологи. І напевно чи був би ефект, рівний досягнутому. Де потрібний лише швидкоплинний рух душі, там і найзадушевні слова не досягнуть мети» (Є.М.Ільїн Е.Н. Шлях до учня)

- Скласти перелік засобів невербальної взаємодії зі студентами, забезпечуючи ефективне спілкування, побудову довірливої, доброзичливої атмосфери.
- Розробити рекомендації кожному майбутньому викладачеві щодо створення індивідуального іміджу.

Питання для самоконтролю:

1. Які складові педагогічної техніки?
2. Назвіть методи формування педагогічної техніки.
3. Які основні вимоги до техніки і культури мовлення викладача?
4. Яким вимогам повинна відповідати мова педагога?
5. Яким повинен бути голос педагога?
6. Яке значення має дикція педагога?
7. Значення психотехніки у діяльності педагога.
8. Яким вимогам повинні відповідати рухи педагога?
9. Вимоги до зовнішнього вигляду педагога.

Тема 4. Особливості розвитку вищої освіти в сучасних умовах.

План

1. Обговорення теоретичних питань проблеми особливостей розвитку вищої освіти в сучасних умовах.
2. Практична робота.

Хід заняття:

1. Обговорення теоретичних питань проблеми особливостей розвитку вищої освіти в сучасних умовах.

- Продовжити фразу:

1. До загальних тенденцій розвитку вищої освіти відносяться -

2. Гуманізація освіти передбачає -

3. Глобалізація - це

4. Перехід від індустріальних до науково - інформативних технологій

привів до зміни -

5. Національна Доктрина освіти України передбачає скорегувати спрямованість навчального процесу з... на ...

6. Чому ХХІ ст. ЮНЕСКО визнало як «Вік освіти»?

7. Нова парадигма освіти передбачає -

- Проаналізувати наведені жче нвисловлювання.

А. «Найпріоритетнішими галузями в ХХІ ст. будуть наука як сфера, що продукує нові знання, та освіта як сфера, що олюднює знання». В.Кремень.

Б. «Освіту в широкому розумінні слід вважати засобом, який дає кожній людині змогу стати особистістю, активним членом суспільства, здатним допомогти кожній общині, кожному суспільству зробити крок до кращого життя». Ф. Майер.

В. «Освіта загалом і вища освіта зокрема відіграє в суспільстві унікальну роль: вона відтворює особистість, озброює її знаннями, формує світогляд і творчі здібності, виховує як патріота і громадянина – тобто реально готує його (суспільства) майбутнє. І від того, якою буде наша освіта, без перебільшення, залежить майбутнє держави: народу і культури». В. Андрущенко.

- Основоположною місією вищої освіти, зазначається в документах Всесвітньої конференції з проблем вищої освіти (5-9 жовтня 1998 р., Париж), є служіння людині і суспільству. З огляду на це сформулюйте основну мету і завдання вищої освіти.

- Заповнити таблицю:

Тенденції розвитку вищої освіти в сучасних умовах.	Характеристика
інтеграція	
демократизація	
соціалізація,	
комерціалізація,	
гуманізація	

2. Практична робота.

- Підготувати та захистити проект: «Пріоритетні напрями реформування та модернізації вищої освіти в Україні в контексті інтеграції до європейського освітнього простору».

Питання для самоконтролю:

1. Які основні тенденції розвитку вищої освіти в Україні?
2. Визначити фактори розвитку вищої освіти.
3. Шляхи вдосконалення функціонування університетської освіти України в умовах інноваційного розвитку.

Тема 5. Професійно-педагогічна майстерність викладача вищої школи в реалізації функцій і видів діяльності .

План.

1. Обговорення теоретичних питань проблеми професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи в реалізації функцій і видів діяльності.
2. Практична робота.

Хід заняття:

1. Обговорення теоретичних питань проблеми професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи в реалізації функцій і видів діяльності.

- Дати відповідь на запитання:
  1. Які функції і завдання педагогічного моніторингу.
  2. У чому полягає сутність і зміст проектної діяльності викладача вищої школи? Чим відрізняється проектна діяльність від науково-дослідної діяльності?
  3. Який зміст гностичної діяльності викладача вищої школи?
  4. Яке значення організаційної діяльності викладача вищої школи?

- Заповнити таблицю:

Функції діяльності викладача вищої школи.	Характеристика
Організаційна	
Освітня	
Розвивальна	
Виховна	
Тьюторська	
Перетворююча	
Мобілізуюча	
Прогностична	
Дослідницька	

- Дати відповідь на запитання. Свою точку зору обґрунтувати:

1. Чим обумовлена поява в педагогічному просторі нових фігур: тьютора, ментора, коуча, фасилітатора?

2. Як застосування викладачем нових професійних ролей тьютора, модератора, фасилітатора, впливає на розвиток особистості студента, креативності, комунікативних умінь?

3. Які професійні уміння необхідні викладачу для реалізації професійних ролей тьютора, коуча, ментора, репетитора?

2. Практична робота.

- Розробити програму самовдосконалення викладача-тьютора, викладача-коуча, викладача-фасилітатора (за вибором).

- Скласти рекомендації для формування і реалізації індивідуального стилю викладача вищої школи.

- Переглянувши фільм «У дзеркала два обличчя», порівняти індивідуальні педагогічні стилі Роуз Морган та Грегори Ларкіна.

Питання для самоконтролю:

1. Які пріоритетні види діяльності викладача вищої школи?
2. Які функції реалізовує у своїй діяльності викладач вищої школи?
3. Які ролі виконує викладач в освітньому процесі?

Тема 6. Традиції, інновації, творчість в діяльності викладача вищої школи.

План

1. Обговорення теоретичних питань проблеми традиції, інновації і творчості в діяльності викладача вищої школи.
2. Практична робота.

Хід заняття.

1. Обговорення теоретичних питань проблеми традиції, інновації і творчості в діяльності викладача вищої школи.

- Обґрунтувати твердження:

1. Сучасна модель освіти не може не спиратися на традиційні для нашої культури цінності та ідеали.

2. Традиція у сучасному світі постає своєрідним виходом з кризи життя – шляхом творення нових форм для стародавніх канонів.

3. Модернізація української освіти полягає саме в пошуку оптимальної моделі використання ідей, принципів і традицій національної педагогіки.

- Творчість - діяльність яка народжує нове на основі реорганізації досвіду, що має викладач, формування нових комбінацій знань, умінь. Результатом творчості в інших сферах (наука, техніка, мистецтво) є створення нового, оригінального, соціально-цінного продукту.

Що є результатом творчості педагога?

- На сьогодні вчені не прийшли до спільного розуміння щодо ознак творчої особистості, вони визначають їх:

А. Як уміння бачити і формувати альтернативи; піддавати сумніву на перший погляд зрозуміле; запобігати легковажних формулювань; уміння вникнути в проблему й побачити перспективу її розв'язання; здатність відмови від орієнтації на авторитети; уміння бачити знайомий предмет з іншого боку, інші функції, у новому контексті; відмова від поділу на біле і чорне.

Б. Як здатність до швидкого і вільного переключення думок; здатність викликати у свідомості образи і побудувати нові комбінації; здатність критично мислити, мати оцінні судження; здатність до узагальнення, систематизації.

В. Як здатність перетворювати діяльність у творчий процес.

Чому, на ваш погляд, не існує спільної позиції у визначенні ознак творчої особистості?

Яка з приведених груп відповідає творчій особистості найкраще?

Сформулювати власні ознаки творчості?

2. Практична робота.

- Здійснити процедуру оцінювання рівню новизни в поняттях «новації», «інновації», «новизна», «прогресивна», «передова».
- Підготувати презентацію: «Креативність педагога як фактор розвитку професійно педагогічної майстерності», «Професійно педагогічна майстерність викладача як суб'єкта інноваційної діяльності», «Індивідуальність педагога як умова розвитку професійно педагогічної майстерності».

Питання для самоконтролю:

1. Назвати традиційні види діяльності викладача вищої школи.
2. Схарактеризувати місце і роль інновацій в сучасному освітньому процесі.
3. Визначити мотиви підвищення рівня професійної педагогічної майстерності викладача вищої школи.

Тема 7. Професійно-педагогічна майстерність у прикладах, зразках представників вищої школи України минулого і сучасності.

План

1. Обговорення теоретичних питань проблеми професійно-педагогічної майстерності представників вищої школи України.
2. Практична робота.

Хід заняття:

1. Обговорення теоретичних питань проблеми професійно-педагогічної майстерності представників вищої школи України.

- Відповісти на питання:

А. Які провідні професійні якості були притаманні педагогічній еліті вищої школи України к. XIX – поч. XX ст..?

Б. Які, на вашу думку, є пріоритетними професійні якості педагогів-майстрів України XX ст..?

2. Практична робота.

- Підготувати повідомлення на тему: «Педагоги минулого про педагогічну майстерність», «Особливості поглядів педагогів другої половини XIX століття на суть і складові педагогічної майстерності».

- Підготувати повідомлення на тему: «Зразки професійно-педагогічної майстерності (на прикладах професійно-педагогічної діяльності М. Ф. Сумцова, О. О. Потебні, М. О. Лавровського, М. М. Архангельського, Г. І. Успенського, І. П. Сокальського та ін.. – за вибором).

- Підготувати повідомлення з наведенням конкретних прикладів, цитат, спогадів щодо професійно-педагогічної майстерності педагогів, викладачів закладів вищої освіти на Слобожанщині.

Питання для самоконтролю:

1. Як змінилось поняття «педагогічна майстерність», його зміст, складові у порівнянні із визначенням наприкінці XIX – поч.. XX ст..?

2. Які риси, якості превалювали в професійно-педагогічній майстерності педагогів минулого?

3. Які ідеї викладачів минулого щодо педагогічної майстерності заслуговують на творче використання і застосування на практиці? Які втратили свою актуальність*

Тема 8. Образ майстра-викладача в художній літературі, кінематографії. Образ викладача вищої школи в науково-педагогічній літературі.

План

1. Обговорення теоретичних питань проблеми образу майстра-викладача в художній літературі, кінематографії, науково-педагогічній літературі.

2. Практична робота.

Хід заняття:

1. Обговорення теоретичних питань проблеми образу викладача-майстра в художній літературі, кінематографії, науково-педагогічній літературі.

- Відповісти на питання:

А. Розкрити сутність дефініції «образ викладача»?

Б. Які фактори впливали на формування образу викладача в суспільно-культурному просторі певного історичного періоду?

В. Які риси притаманні образу викладача вищої школи України на сучасному етапі?

- Заповнити таблицю:

Період	Основні риси образу викладача, що знайшли відображення в соціо-культурному просторі
Кінець XIX-поч.XX ст..	
20-30 рр..XX ст..	
50-60 рр..XX ст..	
70-80 рр.. XX ст..	
Кінець XX – поч.. XXI ст..	
Сучасний період	

2. Практична робота.

- Підготувати повідомлення на тему: «Проблема професійно-педагогічної майстерності викладача у науково-педагогічних розвідках І. А. Зязюна, В. М. Гриньової, В. О. Сухомлинського (за вибором).
- Підготувати повідомлення на тему: «Періодичні видання як засіб пропаганди професійно-педагогічної майстерності вчителя-майстра».
- Підготувати презентацію на тему : «Образ майстра-вчителя, викладача в кінематографії».
- Підготувати есе на тему: «Літературно-художній портрет майстра-вчителя, майстра-викладача».

Питання для самоконтролю:

1. Які засоби масової комунікації ефективно презентують професійно-педагогічну майстерність викладача на сучасному етапі.
2. Які соціальні, виховні, ідеологічні завдання можна вирішити через популяризацію образу викладача-майстра засобами масової комунікації?
3. Як відображення образу викладача у соціо-культурному просторі впливає на підвищення престижності педагогічної професії?

Тема 9. Професійно-педагогічна майстерність викладача вищої школи в теорії і практиці країн світу

План

1. Обговорення теоретичних питань проблеми професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи в теорії і практиці країн світу.
2. Практична робота.

Хід заняття:

1. Обговорення теоретичних питань проблеми професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи в теорії і практиці країн світу.
  - Виконати завдання:

А. Визначити сутність поняття «педагогічна майстерність» у зарубіжній теорії.

Б. Схарактеризувати погляди зарубіжних педагогів на проблему професійно-педагогічної майстерності вчителя, викладача вищої школи?

В. Дати порівняльну характеристику педагога-майстра у вітчизняній та зарубіжній теорії?

2. Практична робота.

- Підготувати повідомлення на тему: «Образ учителя-майстра в засобах масової інформації в різних країнах світу: Китай, Європа, США (за вибором)».

- Підготувати повідомлення на тему: «Особливості розвитку майстерності викладача, формування його особистості в досвіді діяльності вищих закладів освіти за рубежом».

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає особливість поняття «педагогічна майстерність» у зарубіжній теорії?

2. Які професійні вимоги до особистості педагога висувають у країнах Європи, Америки, Китаю.

3. Яка роль педагога у соціокультурному просторі розвинених країн світу.

Тема 10. Методики діагностики професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи.

План

1. Обговорення теоретичних питань проблеми діагностики професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи.

2. Практична робота.

Хід заняття:

1. Обговорення теоретичних питань проблеми діагностики професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи.

- Дати відповідь на запитання:

А. Яке значення має діагностика для підвищення рівня професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи.

Б. Які завдання дозволяє вирішити діагностика професійно-педагогічної майстерності викладача?

В. Які саме складові, напрями педагогічної діяльності доцільно діагностувати з метою підвищення професіоналізму викладача?

Г. Яку роль відіграє самодіагностика для професійного самовдосконалення викладача вищої школи?

- Заповнити таблицю:

Діагностика професійної діяльності викладача вищої школи

Діагностичні параметри	Методи діагностики	Шляхи вдосконалення
Педагогічна компетентність		
Комунікативна культура Професійна спрямованість Педагогічна інтуїція Здатність до педагогічної імпровізації Рівень сформованості організаторських умінь Здатність до творчості Рівень емпатії		

2. Практична робота.

- Скласти перелік напрямів, за якими здійснюється розвиток професійно-педагогічної майстерності викладача вищої школи.

- Провести міні-дослідження в групі: «Діагностика професійних якостей викладача» (див. Додатки А-В, за вибором.)

Питання для самоконтролю:

1. Що таке педагогічна діагностика?
2. Об'єкти педагогічної діагностики.

3. Як впливає діагностика професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи на підвищення її ефективності?

Тема 11. Методики діагностики особистісних якостей викладача вищої школи.

План

1. Обговорення теоретичних питань проблеми діагностування особистісних якостей викладача вищої школи.
2. Практична робота.

Хід заняття.

1. Обговорення теоретичних питань проблеми діагностування особистісних якостей викладача вищої школи.

- Виконати завдання:

А. У науковій літературі поняття: “професійно важливі якості викладача”, “професійно значущі якості викладача”, “професійно-психологічні якості викладача”, “професійні якості”, “особистісні якості” вживаються як синонімічні. Висловіть свою думку з цього приводу?

Б. Щодо змісту поняття “професійно важливі якості” в науковій літературі існують різні думки:

індивідуальні якості суб’єкта діяльності, які впливають на ефективність діяльності;

динамічні риси особистості і фізичні якості, що відповідають вимогам професії людини й сприяють успішному її оволодінню;

ерудиція, цілепокладання, практичне й діагностичне мислення, інтуїція, імпровізація, спостережливість, оптимізм, винахідливість, передбачення та рефлексія;

вихованість, витримка й самовладання, гнучкість поведінки, гуманність, дисциплінованість, доброта, сумлінність, доброзичливість, любов до дітей, відповідальність, чуйність, політична свідомість й т.ін.

Які на Вашу думку якості можна віднести до категорії професійно важливих?

В.Складіть портрет ідеального викладача вищої школи ХХІ ст..

Г. У 70-ті рр ХХ століття професійними якостями викладача визнавали: висока культура і моральність, самовіддача, благородність гостре почуття нового, уміння заглядати в майбутнє, максимальна реалізація індивідуальності студента, його таланта, високий професіональний рівень, потяг до самоосвіти, принциповість, вимогливість, ерудиція, соціальна і громадянська відповідальність, духовна культура, інноваційний стиль мислення, готовність до створення нових цінностей тощо.

Визначити якості, що характеризують особистість сучасного викладача. Сформулювати нові вимоги до викладача на сучасному етапі.

- Здійснити ранжування професійних якостей викладача.

Професійні якості викладача вищої школи

Якості	Ранг
Емоційно-вольові якості	
Інтелектуальні	
Комунікативні	
Мислення	
Моральні якості	
Мотиваційні особливості	
Розвинена пам'ять	
Увага та спостережливість	
Психо-фізичні властивості	
Розвинена рефлексія	

2. Практична робота.

- Провести міні-дослідження в групі: «Діагностика особистості викладача» (див. Додатки Г-Ж, за вибором).

Питання для самоконтролю:

1. Яким ви бачите викладача вищої школи третього тисячоліття?
2. Які якості викладача вищої школи ви би визначили як педагогічно значущі?

3. Останнім часом більшість викладачів основних навчальних дисциплін стикаються з такими проблемами: постійне зростання обсягу інформації в навчальних курсах і скорочення відведених на дисципліну навчальних годин; збільшення динаміки розвитку досліджуваних галузей, необхідність у постійному оновленні та зміні навчальних курсів, що вимагає великої роботи, необхідність у все більш частому підвищенні кваліфікації, вивченні нових - освітніх методик і прийомів. Які здібності викладача сприяють вирішенню цих завдань?

Тема 12. Умови розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи.

План

1. Обговорення теоретичних питань проблеми розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи.

2. Практична робота.

Хід заняття:

1. Обговорення теоретичних питань проблеми розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи

- Дати відповідь на запитання:

А. У чому полягає сутність професійного і особистісного зростання викладача вищої школи?

Б. Які є форми саморозвитку викладача вищої школи?

В. Яку роль відіграють самопізнання і самооцінка у розвитку педагогічної майстерності?

Г. Як самовиховання викладача вищої школи впливає на удосконалення його професійно педагогічної майстерності?

- Порівняти умови підвищення професійної педагогічної майстерності викладачів з погляду на минуле і сучасність.

2. Практична робота.

- Визначити, намітити засоби стимулювання підвищення професійної педагогічної майстерності.
- Розробити індивідуальну траєкторію розвитку професійно педагогічної майстерності.

Питання для самоконтролю:

1. Чим вирізняються «професійна пригодність педагога» від «професійної готовності»? Чи пов'язані вони з професійно-педагогічної майстерністю? Як саме?
2. Як пов'язані між собою «професійне зростання», «особистісний розвиток педагога», «професійно педагогічна майстерність»?

РЕКОМЕНДОВА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Башкір О. І. Науково-педагогічна діяльність кафедр педагогіки у вищих педагогічних навчальних закладах України: історико-педагогічний аспект. Харків: Видавництво Іванченка І.С., 2018. 518 с.
2. Буряк В. К. Педагогічна культура: теоретико-методологічний аспект. К. : Деміур, 2005. 232 с.
3. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: підручник. Київ: ЦНЛ, 2018. 384 с.
4. Золотухіна С.Т., Пташний О.Д. Особливості організації та проведення практичних занять у вищих навчальних закладах другої половини ХІХ ст. *Педагогіка та психологія: зб. наук. праць*. Харків: Видавець Рожко С.Г., 2017. Вип. 57. С. 183–193.
5. Лекції з педагогіки вищої школи: навч. посібник. за ред. В.І. Лозової. Х. : «ОВС», 2010. 480 с.
6. Рибалко Л. С., Черновол-Ткаченко Р. І., Горбачова І. І. Формування професійної мобільності: акмеологічний підхід, загальна середня освіта : колективна монографія. Харків : Вид. група «Основа», 2019. 96 с.
7. Семиченко В. А. Методологічна культура викладача вищої школи як умова формування його професіоналізму. *Науковий вісник МДУ*. Вип. 12. 2010. С. 154–160.

Допоміжна

1. Бех І.Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навчальний посібник. К.: «Академвидав». 2009. 248 с.
2. Закон України «Про освіту»: чинне законодавство станом на 01 лютого 2018 року: офіц. текст. Київ: АЛЕРТА, 2018. 120с.
3. Кушнір В. А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний

аспект : [Монографія] Кіровоград : Видавничий центр КДПУ, 2001. 348 с.

4. Педагогічна майстерність учителя: Навчальний посібник . За ред. проф. В.М. Гриньової, С.Т. Золотухіної. Харків: «ОВС», 2006.

5. Педагогічна майстерність. Хрестоматія. Упорядник І.А. Зязюн, Н.Г. Базілевич, Т.Г. Дмитренко.К., Вища школа, 2006, 606с.

6. Рябоконт Н. В. Философия и методология науки : лекции. Минск : Из-во МИУ, 2010. 420 с.

7. Твердохліб Т. С. Педагогічна майстерність класного керівника в організації виховної роботи: навч.-метод. посіб. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. 156 с.

8. Чернілевський Д. В. Методологія наукової діяльності : навчальний посібник : Вінниця : Вид-во АМСКП, 2010. 484 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.mon.gov.ua/> – офіційний сайт Міністерства освіти і науки України;

2. <http://www.pu.ac.kharkov.ua/> – сайт Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

3. <http://nbuv.gov.ua/> – сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського;

4. <http://www.dnpb.gov.ua/> – сайт Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

5. <http://korolenko.kharkov.com/> – сайт Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка.

6. <http://www.osvita.org.ua/> – Освітній портал – освіта в Україні, освіта за кордоном;

7. <http://guonkh.gov.ua/> – Офіційний сайт Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації;

8. <http://www.gumer.info/> – Библиотека Гумер – гуманитарные науки

Додаток А**Оцінка комунікативних та організаторських здібностей викладача**

1. Чи багато у вас друзів (колег), з якими ви постійно спілкуєтесь?
2. Чи часто вам вдається схилити більшість своїх товаришів (колег) до прийняття ними вашої думки?
3. Чи довго турбує вас почуття образи, заподіяне кимось із ваших друзів (колег)?
4. Чи завжди вам важко орієнтуватися у критичній ситуації, що склалася?
5. Чи прагнете ви до встановлення нових знайомств із різними людьми?
6. Чи подобається вам займатися громадською роботою?
7. Чи правильно, що вам приємніше читати книжки чи займатися будь-якими іншими справами, ніж проводити час із людьми?
8. Якщо виникли певні перешкоди у здійсненні ваших намірів, то чи легко ви відмовляєтесь від намірів?
9. Чи легко ви встановлюєте контакт із людьми, які значно старші від вас за віком?
10. Чи любите ви вигадувати чи організовувати зі своїми друзями (колегами, учнями) різноманітні заходи та розваги?
11. Чи важко вам входити в нові для вас компанії (нова аудиторія)?
12. Чи часто ви відкладаєте на інші дні ті справи, які потрібно було виконувати сьогодні?
13. Чи легко ви встановлюєте контакти з незнайомими людьми?
14. Чи прагнете домогтися, щоб ваші друзі (колеги, студенти) діяли відповідно до вашої думки?
15. Чи важко освоюєтеся в новому колективі?
16. Чи правильним є твердження, що у вас не буває конфліктів із друзями (колегами, студентами) через невиконання ними своїх обов'язків та зобов'язань?
17. Чи прагнете ви при нагоді познайомитися з новою людиною?
18. Чи часто при вирішуванні важливих справ ви берете ініціативу на себе?
19. Чи дратують вас оточуючі і чи хочеться вам побути наодинці?
20. Чи правда, що звичайно ви погано орієнтуєтесь в незнайомій ситуації?
21. Чи подобається вам постійно бути серед людей?
22. Чи виникає у вас роздратування, якщо не вдається закінчити розпочату справу?
23. Чи відчуваєте ви труднощі, незручність або ніяковість, якщо доводиться проявляти ініціативу, щоб познайомитися з новою людиною?
24. Чи правда, що ви втомлюєтесь від частого спілкування із товаришами?
25. Чи любите ви брати участь в колективних заходах?
26. Чи часто проявляєте ініціативу при вирішенні питань, що торкаються інтересів ваших товаришів (колег, студентів)?

27. Чи правда, що ви почуваетесь невпевнено серед малознайомих вам людей?

28. Чи правильним є твердження, що ви рідко прагнете довести свою правоту?

29. Чи вважаєте ви, що без особливих зусиль можете внести позитивні зміни в малознайому для вас компанію?

30. Чи брали ви участь у громадській роботі школи, університету?

31. Чи прагнете ви обмежити коло своїх знайомих невеликою кількістю людей?

32. Чи правильно, що ви не прагнете відстоювати свою думку чи рішення, якщо воно не було зразу прийняте вашими товаришами (колегами, студентами)?

33. Чи почуваетесь ви невимушено, потрапивши в незнайому для вас компанію?

34. Чи з бажанням ви приступаєте до організації різних заходів для своїх товаришів?

35. Чи правда, що ви не почуваетесь впевнено і спокійно, коли доводиться що-небудь говорити великій групі людей?

36. Чи часто ви спізнюєтеся на ділові зустрічі чи побачення?

37. Чи правда, що у вас багато друзів?

38. Чи часто ви опиняєтеся в центрі уваги своїх товаришів (колег)?

39. Чи часто ви ніякуєте при спілкуванні з малознайомими людьми?

40. Чи правда, що ви не дуже впевнено почуваете себе в оточенні великої групи своїх товаришів (колег)?

Бланк відповідей

1	11	21	31
2	12	22	32
3	13	23	33
4	14	24	34
5	15	25	35
6	16	26	36
7	17	27	37
8	18	28	38
9	19	29	39
10	20	30	40

$K_{\text{ком}} = \underline{\hspace{2cm}}$ $Q_{\text{ком}} = \underline{\hspace{2cm}}$

$K_{\text{орг}} = \underline{\hspace{2cm}}$ $Q_{\text{орг}} = \underline{\hspace{2cm}}$

Ключ

Комунікативні схильності: 1+, 3-, 5+, 7-, 9+, 11-, 13+, 15-, 17+, 19-, 21+, 23-, 25+, 27-, 29+, 31-, 33+, 35-, 37+, 39-.

Організаторські схильності: 2+, 4-, 6+, 8-, 10+, 12-, 14+, 16-, 18+, 20-, 22+, 24-, 26+, 28-, 30+, 32-, 34+, 36-, 38+, 40-.

На кожне запитання потрібно відповідати таким чином: якщо ваша відповідь позитивна, то у відповідній клітинці «Бланку відповідей» потрібно поставити знак «+», негативна відповідь – знак «-».

Обробка та оцінка матеріалів: за допомогою відповідних ключів по кожному розділу методики підраховуємо кількість відповідей, що збігаються. Оцінний коефіцієнт (К) комунікативних та організаторських схильностей виражається відношенням кількості відповідей, що збіглися по кожному розділу, до 20-максимально можливого числа збігів (20).

Обрахунок проводимо за формулою:

$$\frac{K-m}{20}, \text{ або } K = 0,05m,$$

де К – оцінний коефіцієнт; m – кількість відповідей, що збіглися з ключем.

Коефіцієнти, одержані за цією методикою, можуть коливатися у межах від «0» до «1». Ті з них, що наближаються до «1», свідчать про високий рівень вияву тих або інших схильностей. Наближення ж значення коефіцієнта до «0» – свідчення низького рівня. Оціночний коефіцієнт (К) – це кількісна характеристика. Для якісної стандартизації використовують шкали оцінок, де тому або іншому діапазону кількісних показників К відповідає певна оцінка Q.

Шкала оцінок комунікативних схильностей

К	Q	Рівень комунікативних схильностей
0,00 – 0,45	1	Низький
0,46 – 0,55	2	Нижче середнього
0,56 – 0,65	3	Середній
0,66 – 0,75	4	Високий
0,76 – 1,00	5	Дуже високий

Шкала оцінок організаторських схильностей

К	Q	Рівень організаторських схильностей
0,00 – 0,45	1	Низький
0,46 – 0,55	2	Нижче середнього
0,56 – 0,65	3	Середній
0,66 – 0,75	4	Високий
0,76 – 1,00	5	Дуже високий

Додаток Б**Тест «Який Ви лектор?» (за М.І. Станкіним)**

Потрібно відповісти на кожне запитання «так» або «ні»:

1. Якщо тема Вам добре відома і є досвід виступу з нею, чи треба Вам ретельно готуватися до кожної лекції залежно від характеру аудиторії?
2. Чи відчуваєте Ви себе після лекції «виснаженим», помічаєте різке зниження працездатності і не маєте бажання виступати ще раз у той самий день?
3. Чи хвилюєтеся Ви перед виходом на трибуну настільки, що потрібно «переборювати» себе?
4. Чи завжди однаково розпочинаєте лекцію?
5. Чи приходите на лекцію заздалегідь?
6. Чи потрібно досить багато часу (3 – 5 хв.), щоб налагодити початковий контакт з аудиторією і змусити її уважно Вас слухати?
7. Чи прагнете Ви говорити точно за наміченим планом?
8. Чи любите Ви під час лекції рухатися?
9. Чи відповідаєте на запитання студентів протягом лекції, не чекаючи її закінчення?
10. Чи вдається Вам під час лекції пожартувати з студентами?

Обробка й аналіз результатів

Якщо Ви позитивно відповіли на питання 1, 4, 5, 6, 7, 9 і дали негативну відповідь на питання 2, 3, 8, 10, то це свідчить, що Ви належите до першої групи лекторів.

Представники цієї групи підкоряють собі аудиторію, враховують безпосередню її реакцію, проте воліють тримати «кермо» у своїх руках. Вони не допускають фамільярності у поведінці і мовленні студентів. Викладачам цієї групи можна порекомендувати серйозніше готуватися до лекцій. Потрібно заздалегідь відпрацьовувати і передбачати все, що стосується композиції, змісту і мови виступу, складати детальний попередній конспект лекції (звичайно, це не означає, що під час лекції не треба відводити від нього погляду).

Якщо Ви не потрапили до першої групи, то належите до другої групи лекторів. У представників цієї групи більш різноманітні варіанти поведінки за кафедрою, стилю взаємин зі студентами, змісту мовлення та ін. Під час виступу такі лектори орієнтуються на безпосередню реакцію аудиторії, мають гнучкішу «особистісну» манеру спілкування, їм можна порекомендувати серйозніше ставитися до змісту виступу і до студентів, бути стриманішим у жестах і міміці, заздалегідь готувати цікавий початок і чітку кінцівку виступу.

Додаток В

Діагностика сформованості проєктувальних умінь вчителя

Бланк опитувальника

№	Категорія відповідних умінь	Самооцінка	Експертна оцінка
1.	Уміння підводити студентів до протиріччя у вивченні певного поняття чи явища.		
2.	Уміння організувати самостійну роботу студентів при знаходженні рішення проблеми.		
3.	Уміння висувати гіпотези вирішення визначеної проблеми.		
4.	Уміння бачити різні шляхи вирішення певної проблеми.		
5.	Уміння стимулювати інтерес, активність, мислення студентів.		
6.	Уміння сформулювати проблемні завдання.		
7.	Уміння застосовувати науково-дослідницький метод у своїй діяльності.		
8.	Уміння проводити експеримент.		
9.	Уміння застосовувати нові інформаційні технології.		
10.	Уміння моделювати активну діяльність студентів.		
11.	Уміння прогнозувати зміни стану навчальних досягнень студентів.		
12.	Уміння вибирати адекватну модель навчання.		
13.	Уміння проєктувати план навчальної діяльності.		
14.	Уміння організовувати роботу груп.		
15.	Уміння аналізувати свої стереотипи та змінювати їх.		

Обробка результатів:

Інформаційний інструктаж: Визначається рівень проєктувальних вмінь вчителя.

Як середнє арифметичне самооцінки вчителя та експертної оцінки за балами: 1; 2; 3.

- ✓ низький рівень – 16 – 24 бали;
- ✓ середній рівень – 25 – 32 бали;
- ✓ достатній рівень – 33 – 40 балів;
- ✓ високий рівень – 41 – 48 балів.

Додаток Г**Виявлення типологічних особливостей особистості (за К.Г. Юнгом).**

Методика виявлення типологічних особливостей особистості запропонована К. Юнгом.

Інструкція: «На кожне питання є два варіанти відповіді, необхідно вибрати відповідь, який підходить Вам більше, і поставити букву, що позначає цю відповідь».

1. Що ви віддаєте перевагу?
А) трохи близьких друзів;
б) велику товариську компанію.
2. Які книги ви віддаєте перевагу читати?
А) із цікавим сюжетом;
б) з розкриттям переживань героїв.
3. Що ви швидше можете допустити в роботі?
А) запізнення;
б) помилки.
4. Якщо ви здійснюєте поганий вчинок, то:
а) гостро переживаєте;
б) гострих переживань ні.
5. Як ви прийдіть з людьми?
А) швидко, легко;
б) повільно, обережно.
6. Чи вважаєте ви себе уразливим?
А) так;
б) ні.
7. Чи схильні ви реготати, сміятися від душі?
А) так;
б) ні.
8. Чи вважаєте ви себе?
А) мовчазним;
б) говірким.
9. Відверті ви чи потайливі?
А) відвертий;
б) потайливий.
10. Чи любите ви займатися аналізом своїх переживань?
А) так;
б) ні.
11. Перебуваючи в суспільстві, ви віддаєте перевагу: а) говорити;
б) слухати.
12. Чи часто ви переживаєте невдоволення собою?
А) так;

б) ні.

13. Чи любите ви що-небудь організовувати?

А) так;

б) ні.

14. Хотілося б вам вести інтимний щоденник?

А) так;

б) ні.

15. Чи швидко ви переходите від рішення до виконання?

А) так;

б) ні.

16. Чи легко ви міняєте ваш настрій?

А) так;

б) ні.

17. Чи любите ви переконувати інших, нав'язувати свої погляди?

А) так;

б) ні.

18. Ваші рухи:

а) швидкі;

б) уповільнені.

19. Ви сильно турбуєтеся про можливі неприємності:

а) часто;

б) рідко.

20. У скрутних випадках:

а) поспішаєте звернутися за допомогою до інших;

б) не подобаються звертатися.

Обробка результатів

Показники екстраверсії: 16, 2а, 36, 46, 5а, 66, 7а, 86, 9а, 106, 11а, 126, 13а, 146, 15а, 16а, 17а, 18а, 196, 20а.

Кількість відповідей підрахувати і помножити на 5.

Бали: 0-35 - інтроверсія; 36-65 - амбоверсія; 66-100 - екстраверсія.

Екстраверти («вивернуті назовні») - легкі в спілкуванні, мають високий рівень агресивності, тенденцію до лідерства, люблять бути в центрі уваги, легко зав'язують контакти, імпульсивні, відкриті, судять по людям «по зовнішності» - холерики, сангвініки.

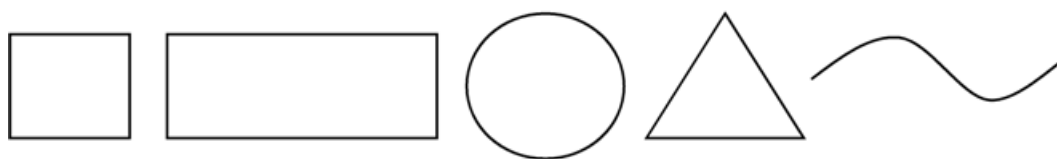
Інтроверти («звернені всередину») - спрямовані на свої власні переживання, мало контактні, мовчазні, важко заводять нові знайомства, не люблять ризикувати, переживають розрив старих зв'язків, мають високий рівень тривожності і ригідності - флегматики, меланхоліки.

Додаток Д

Вивчення типології особистості за допомогою психогеометричного тесту.

Психогеометрія – цікава практична система дослідження особистості. Вона створена і широко застосовується в США. Її автор – фахівець з підготовки управлінських кадрів. За деякими даними ефективність правильно виконаного тесту досягає 85 %.

Інструкція: Виберіть із п'яти фігур ту, стосовно якої ви можете сказати: це – Я. Спробуйте відчувати свою форму! Якщо вам буде важко зробити це, то виберіть фігуру, яка першою привернула вашу увагу. Потім прорангуйте фігури, які залишилися поза вашою увагою і запишіть їхні назви під відповідними номерами. Остання фігура під номером 5, буде точно не вашою формою, тобто формою, яка підходить вам найменше.

Коротка психологічна характеристика основних “форм” особистості.

Фігура, що опинилася на першому місці, – це Ваша основна фігура чи суб'єктивна форма. Вона дозволяє визначити Ваші основні, домінуючі риси характеру чи особливості поведінки. Риси фігур, які Ви обрали наступними, – це риси, які Ви демонструєте тим рідше, чим далі від першої знаходиться та чи інша фігура. Остання, п'ята фігура вказує на форму людини, взаємодія з якою викликає у Вас найбільші труднощі.

Може статися, що жодна фігура Вам, чи іншій людині, не підходить. Тоді людину можна описати комбінацією з двох або навіть трьох форм.

Нарешті, може статися, що Вам важко вловити інтуїтивне відчуття форми себе чи іншої людини. Тоді почніть з характеристик, що наведені для п'яти форм, намагайтеся використати їх для розуміння людей даного типу та прогнозу їх поведінки і поступово тренуйте в собі відчуття геометричної форми цих людей.

Квадрат. Якщо вашою основною формою є квадрат, то ви невтомний працівник. Працелюбність, наполегливість, потреба доводити розпочату справу до кінця, старанність, яка дозволяє досягати завершення роботи, – це те, чим відомі істинні “люди-квадрати”. Витривалість, терпіння і методичність зазвичай роблять їх висококласними спеціалістами у своїй галузі. Цьому сприяє невтомна потреба в інформації та колекціонування найнеймовірніших відомостей.

“Люди-квадрати” скоріше “вираховують” результат, аніж здогадуються про нього. Вони надзвичайно уважні до деталей, дрібниць, а також люблять раз і назавжди заведений порядок. Усі ці якості сприяють тому, що “квадрати” можуть стати відмінними адміністраторами, виконавцями, але рідко бувають хорошими розпорядниками, менеджерами. Звичайно, всі названі чесноти “людей-квадратів” мирно співіснують зі слабкими місцями.

Трикутник. Ця форма символізує лідерство, і багато “трикутників” відчують у цьому своє призначення: “Народжені, щоб бути лідерами”. Найхарактернішою особливістю “людей-трикутників” є здатність концентруватися на головній меті. Вони – енергійні, сильні особистості, які ставлять прозорі цілі і, як правило, досягають їх.

“Люди-трикутники” дуже впевнені в собі, хочуть постійно відчувати свою правоту. Це робить їх особистостями, які постійно конкурують з іншими. “Трикутник” – це установка на перемогу.

Із “Трикутників” виходять прекрасні менеджери найвищого рівня управління. Саме до таких висот вони і прагнуть. І допомагає їм у цьому ще одна якість – майстерність “політичної інтриги”. Взагалі, “Трикутники” дуже симпатичні, привабливі люди, які змушують все і всіх обертатися навколо себе і без яких наше життя втратило б усю гостроту відчуттів.

Прямокутник. Символізує стан переходу та змін. Це люди, незадоволені тим способом і стилем життя, який вони ведуть у даний час, а тому перебувають у пошуках кращого становища.

Найбільш характерні риси “Прямокутників” – непослідовність і непередбачуваність вчинків упродовж перехідного періоду. Тим не менш, як і у всіх людей, у “Прямокутників” виявляються і позитивні якості, що приваблюють до них оточуючих. Це, перш за все, допитливість, жвавий інтерес до всього, що відбувається, та сміливість. Правда, зворотним боком цього явища є надмірна довірливість, навіюваність, наївність. Тому “Прямокутниками” легко маніпулювати.

Якщо ви дійсно маєте “прямокутну форму”, будьте обережні! І пам’ятайте, що “прямокутність” – це лише стадія. Вона мине – і ви вийдете на новий рівень особистісного розвитку та збагатитесь набутим досвідом.

Коло. “Люди-кола” – це найкращі комунікатори серед п’яти форм, насамперед тому, що вони найкращі слухачі. Їм характерна висока чутливість, розвинута емпатійність – здатність співпереживати, співчувати, емоційно відгукуватися на переживання іншої людини. “Людина-коло” відчуває чужу радість і відчуває чужий біль, як свій власний. “Люди-кола” відмінно “бачать” людей і в одну мить можуть розпізнати облудника та брехуна. Вони “вболівають” за свій колектив і високопопулярні серед колег по роботі. Але, як правило, вони слабкі менеджери і керівники у сфері бізнесу.

По-перше, “Люди-кола”, через їх спрямованість скоріше на людей, ніж на справу, надто намагаються догодити кожному. По-друге, “Кола” не відрізняються рішучістю. Якщо їм випадає керувати, то вони обирають демократичний стиль керівництва і намагаються обговорити практично будь-яке рішення з більшістю та заручитися підтримкою.

Можна сказати, що “Кола” – природжені психологи. Для того, щоб очолити серйозний бізнес, “Людям-колам” не вистачає організаторських навичок.

Зизгаг (хвилясті лінії). Ця фігура символізує креативність, творчість. Це найбільш унікальна і єдина розімкнута фігура з п’яти. Якщо ви чітко обрали хвилясту лінію як свою основну форму, то ви, скоріше за все, істинний “право-півкульний” мислитель, вільнодумуюча людина.

“Зигзаги” схильні бачити світ постійно змінним. Тому для них немає нічого більш нудного, ніж речі, які ніколи не змінюються: постійність, шаблон, правила та інструкції; люди, які завжди з усім погоджуються або роблять вигляд, що погоджуються.

“Зигзаги” просто не можуть продуктивно працювати у добре структурованих ситуаціях, їм необхідна різноманітність, високий рівень стимуляції та незалежність від інших на своєму робочому місці.

“Зигзаг” – найзбудливіша з усіх п’яти фігур. При цьому “людині-зигзагу” не вистачає компромісності: вона нестримана, дуже експресивна, що разом з ексцентричністю часто заважає їй втілювати свої ідеї в життя.

Додаток Е**Тест «Наскільки ви спостережливі?»**

Прочитайте питання і дайте відповідь на них, не замислюючись.

Ви, заходячи в якусь організацію:

- а) звертаєте увагу на розташування столів і стільців;
- б) звертаєте увагу на точне розташування предметів;
- в) роздивляєтеся, що висить на стінах.

Зустрічаючись з людиною, ви:

- а) дивіться йому тільки в обличчя;
- б) непомітно озираються його з ніг до голови ;
- в) звертаєте увагу лише на окремі частини обличчя (очі, ніс ...).

Що вам запам'яталося з побаченого краєвиду?

- А) кольори;
- б) небо;
- в) почуття радості чи смутку, що охопило вас.

Коли ви вранці прокидаєтеся, то:

- а) відразу ж згадуєте, що вам належить робити;
- б) згадуєте, що вам снилося;
- в) обмірковуєте, що сталося вчора.

Коли ви сідаєте в громадський транспорт, то:

- а) проходите вперед, ні на кого не дивлячись;
- б) роздивляєтеся тих, хто поруч;
- в) обмінюєтеся двома-трьома словами з тими, хто до вас найближче.

На вулиці ви:

- а) спостерігаєте за транспортом;
- б) дивіться на фасади будинків;
- в) спостерігаєте за перехожими.

Коли ви дивитеся на вітрину, то:

- а) цікавитесь лише тим, що може вам знадобитися;
- б) дивіться і на те, що вам в даний момент і «потрібно»;
- в) кілька разів уважно розглядаєте кожен предмет.

Якщо вдома вам потрібно щось знайти, то ви:

- а) зосередитеся на тому місці, де могли залишити цей предмет;
- б) шукаєте скрізь;
- в) просите інших допомогти вам.

Розглядаючи старий груповий знімок ваших близьких, друзів, ви:

- а) хвилюєтеся;
- б) вам стає смішно;
- в) ви намагаєтеся довідатися тих, хто знятий.

Вам запропонували зіграти в азартну гру, правил якої ви не знаєте. Ви:

- а) намагаєтеся навчитися в неї грати і виграти;
- б) відмовляєтеся від цієї затії через якийсь час;
- в) взагалі не граєте.

Ви когось чекаєте в парку і:

- а) уважно спостерігаєте за тим, хто поруч з вами;
- б) читаете газету;
- в) про щось мрієте (думаєте).

У зоряну ніч ви:

- а) намагаєтеся розгледіти сузір'я;
- б) просто дивіться на небо;
- в) взагалі не дивіться.

Читаючи книгу, ви:

- а) помечаєте олівцем те місце, до якого дійшли;
- б) залишаєте ятати;
- в) довіряєте своїй пам'яті.

Про свої сусідах ви пам'ятаєте:

- а) їх ім'я та по батькові;
- б) їх зовнішність;
- в) ні те, ні інше.

Опинившись перед сервірованим столом:

- а) захоплюєтеся його вишуканістю;
- б) перевіряєте, чи все на місці;
- в) дивіться, чи всі стільці стоять як потрібно.

Перевірте ваші результати за таблицею, а потім складіть окуляри.

Ключ

Ключ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
А	3	5	10	10	3	6	3	10	5	10	10	10	10	10	3
Б	10	10	3	5	3	5	5	3	5	5	5	5	5	3	10
В	5	3	3	5	10	10	10	3	10	3	3	3	3	5	5

Результат

Від 150 до 100. Ви надзвичайно спостережливі. Разом з тим ви здатні аналізувати і самого себе, свої вчинки. Ви взмозі з високою точністю оцінити іншу людину.

Від 99 до 75. У вас досить розвинена спостережливість, але все ж при оцінці вас іноді підводить упередженість.

Від 74 до 45. Вас не надто цікавить те, що ховається за зовнішністю, манерою поведінки інших. Хоча у спілкуванні у вас не виникає скільки-небудь серйозних психологічних проблем.

Менше 45. Вас абсолютно не цікавлять потаємні думки тих, хто поруч з вами. Ви дуже зайняті, вам ніколи аналізувати навіть власні вчинки, не те що чужі. Ви не заперечуватимете, якщо вас будуть вважати егоїстом?

Додаток Ж**Тест «Чи дотепні Ви?» (за С.Ковальовим)**

Відповідайте на запитання тільки «так» чи «ні»:

1. Якщо Вам наполегливо пропонують помінятися книгами, а Ви не хочете кривдити людину відмовою, чи вдається Вам знайти привід, щоб не робити цього?
2. Чи втрачаєте Ви самовладання, якщо Вас сварять?
3. Чи соромитеся Ви виступати перед людьми на сцені?
4. Якщо Ви дивитеся по телевізору вікторину, чи відповідаєте Ви на всі запитання правильно?
5. Чи поясните Ви, як діє той чи інший механізм, навіть якщо його добре не знаєте?
6. Чи гніваєтесь Ви, якщо Вас хтось кривдить, тому що не можете відповісти?
7. Чи потрібна Вам енциклопедія, щоб відповісти на важке запитання?
8. Чи вважаєте Ви, що краще відповідати будь-що, ніж промовчати?
9. Чи помічаєте Ви, що Вам неправильно дали решту, і чи зчиняєте шум, навіть якщо знаєте, що Вас обрахували випадково?
10. Під час іспиту Ви відповідаєте усно без читання відповіді з аркуша?
11. Чи добре Ви граєте в шахи?
12. Останнє слово завжди належить Вам?

Обробка й аналіз результатів

Один бал дається за кожну відповідь «так» на запитання 1, 4, 5, 8, 9, 10, 12 і відповіді «ні» на запитання 2, 3, 6, 7, 11.

Більше за 8 балів. Що ж, сміливості у Вас вистачає. Ви швидко відповідаєте, не любите мовчати ні в якій ситуації. Однак чи не занадто Ви самовпевнені?

4-8 балів. Вам не подобається говорити дурниці, завжди впевнені в собі і в тому, що говорите. Це ознака розуму й обережності, і Вас можна привітати з такими якостями.

Менше, ніж 4 балів. Ви, напевно, сором'язливі і невпевнені в собі. Але це минає згодом із досвідом.

Додаток 3**Педагогічні ситуації.**

Ознайомтесь із змістом педагогічної ситуації, знайдіть варіант її вирішення.

Ситуація 1. Студент став гірше вчитися, втратив інтерес до Вашої навчальної дисципліни. На одному із занять, коли Ви звернули його увагу на те, що він в думках десь за межами аудиторії, він заявив, що розчарувався в обраній спеціальності і хоче піти з вишу. Ваші дії..

Ситуація 2. Студент на одному із занять заявив, що, все, про що Ви розповідаєте, абсолютно не потрібно сучасному студентові. Тому що, щоб влаштуватися на роботу зараз потрібні тільки знайомства і диплом про вищу освіту. На роботі навчать. Ваша реакція?

Ситуація 3. Студент на одному із занять заявив, що, все, про що Ви розповідаєте, абсолютно не потрібно сучасному студентові. Тому що це є суцільна теорія. На роботі кажуть: "Забудь все, чому тебе вчили в університеті." Навіщо тоді "сушити голову" і не спати ночами, щоб робити нікому непотрібні завдання. Що Ви можете сказати у відповідь?

Ситуація 4. Студент став гірше вчитися, втратив інтерес до Вашої навчальної дисципліни. На одному з занять він заявив, що безглуздо витрачати молоді роки на навчання. У відповідь на Ваше запитання, навіщо він поступив на цю спеціальність, він відповів, що був маленький конкурс і що йому потрібен тільки диплом. Без диплома сьогодні нікуди, підкреслив студент. І додав, що взагалі-то він не збирається працювати за фахом. Ваші дії?

Ситуація 5. "Я відчуваю, що заняття, які ви проводите, не допомагають мені". –говорить студент викладачу, і додає: "Я взагалі думаю кинути навчання". Як на це повинен реагувати викладач?

Ситуація 6. Студенти одного із лекційних потоків щоразу спізнюються на п'ять хвилин і заходять в аудиторію поодиночі. Як Ви будете реагувати?

Ситуація 7. Часто висловлюючи студентам невдоволення щодо їхніх запізнь на навчальні заняття, Ви самі спізнилися на 5 – 10 хвилин на лекцію або семінар. Як Ви вчините?

Ситуація 8. Вам передають подарунок від академічної групи, в якій Ви будете приймати іспит. Якими будуть Ваші дії, слова?

Ситуація 9. Після заняття студенти скаржаться Вам на іншого викладача, якій часто робить негативні зауваження щодо їхньої розумової діяльності. Як у цій ситуації не принизити гідність свого колеги? Як можна виявити співчуття студентам?

Ситуація 10. Людмила П., студентка I курсу, мала важкий характер. У неї часто був поганий настрій, їй не вдавалося спілкуватися зі своїми одногрупниками, вона ображалася на них за те, що їй робили зауваження. Поступово Людмила стала самотньою. Що спричинило таке становище дівчини? Чи мають значення для майбутнього інженера якості його характеру? Чому? Які методи самовиховання були б найефективнішими у наведеному прикладі?

Ситуація 11. Студент невдоволений своїми успіхами у навчанні, у своїх здібностях і в тому, що він колись зможе зрозуміти і засвоїти матеріал, звертається до викладача: "Як ви думаєте, чи зможу я коли-небудь вчитися на відмінно і не відставати від інших студентів у групі?" Що на це повинен відповісти викладач?

Ситуація 12. Студент ігнорує вказівки молодого викладача, робить усе посвоєму, не реагує на зауваження. Які мають бути дії викладача?

Ситуація 13. Студент розмовляє з викладачем, демонструючи надмірну самовпевненість: "Немає нічого такого, чого я б не зміг зробити, якщо б я захотів. Для мене нічого немає складного у тому, щоб вчити ваш предмет". Якою має бути відповідь викладача?

Ситуація 14. На уроці студентка нагадує викладачеві: "На попередньому занятті Ви обіцяли, що розкажете нам...". Викладач зовсім забула про свою обіцянку і виконати її не готова. Як бути в цей ситуації?

Ситуація 15. Перед початком вивчення нової фахової дисципліни декан факультету представив студентам 4-го курсу нового викладача як людину, яка має повагу серед колег, активно займається науково-дослідницькою роботою і має багато друкованих праць, є визнаним фахівцем у своїй науковій галузі. Через певний час, після кількох лекцій думки студентів щодо викладача розділилися: певна частина групи почала висловлювати різке незадоволення ним, інша - була лояльна до нього, загалом їм подобався, а ще інші не виявили ніякого особистого ставлення. Що могло змінити ставлення певної частини групи студентів до викладача? Чому група по-різному оцінила науково-педагогічну діяльність викладача? Від чого залежить авторитет викладача вищої школи?

Ситуація 16. Прийшовши на пару роздратованою домашніми негараздами, викладач одразу "накинулася" на групу. Виплеснувши на студентів море негативних емоцій, зрозуміла, що перегнула палку. Що їй робити в такій ситуації?

Ситуація 17. Один з студентів дуже голосно розмовляє, особливо коли чимось захоплюється. Це відволікає інших студентів. На занятті студенти в парах навчають одне одного новій навичці. Все йде добре, поки цей студент не захоплюється роботою і, не помічаючи, починає говорити дедалі голосніше. Ваші дії?

Ситуація 18. Під час вашої лекції двоє студентів починають розмовляти один з одним. Ваші дії?